

„Ubi lex, ibi poena” czyli rzecz o krzyżach pojednania

Kamienne krzyże, zwane potocznie pokutnymi lub według nowszych badań krzyżami pojednania to zabytki zaliczane do małej architektury sakralnej. Przełomową w tej kwestii pracą był doktorat Przemysława Nocunia opisujący zabytki związane z realizacją prawa karnego na Śląsku (w okresie od X do 1 poł. XVI w.), gdzie zostało poddane analizie funkcjonowanie kamiennych krzyży do XIV wieku

Obecność badanych obiektów udokumentowano w całej Europie. Jeszcze w latach 80. XX w. Andrzej Scheer szacował liczbę krzyży i kapliczek „pokutnych” występujących w Europie na 7 tys. istniejących oraz 3 tys. zaginionych. Z kolei na terenie Polski naliczono ponad 600 kamiennych krzyży i ok. 60 kapliczek. Stan ten co jakiś czas ulega zmianie, gdyż zdarza się, iż odnajdywane są kolejne tego typu zabytki.

Jak podaje Tomasz Czerwiński, zwyczaj stawiania krzyży dotarł na Śląsk u schyłku XIII wieku, kiedy wraz z rozpoczęciem procesu kolonizacji na prawie niemieckim ziemie śląskie przejęły obce wzorce społeczne w tym zwyczajowe prawo karne. Owe praktyki prawne przetrwały do połowy XVI w. kiedy to Karol V ogłosił wprowadzenie nowego kodeksu prawnego – „Constitutio Criminalis Carolina”. Interesująca zdaje się kwestia, iż w niektórych rejonach zwyczaj stawiania tego typu obiektów funkcjonował do XIX w. Niemniej jednak reformacja i wojny z nią związane wpłynęły na zmianę dotychczas obowiązującego zwyczaju. Choć krzyże kamienne stawiano nadal, to nie zajmował się tym już zabójca tylko rodzina ofiary.

Badania tego typu zabytków związane są z licznymi trudnościami jakie napotyka badacz, gdyż krzyże o tej samej formie, mogą wiązać się z innym przeznaczeniem. Znamy wszak krzyże graniczne czy np. choleryczne (stawiane przeciw zarazie). Niektóre krzyże posiadają ryty takie jak np. narzędzia zbrodni, elementy uzbrojenia, narzędzia pracy itd. Jak pisze Przemysław Nocuń „Jedyną grupą obiektów, które z pewnością są krzyżami pojednania to te, na których widnieją ryty elementów uzbrojenia (bądź narzędzi pracy), interpretowane jako narzędzia zbrodni”. Wśród rytów ukazujących broń pojawiają się wizerunki mieczy, broni obuchowej (siekiery, topory) czy kuszy.

Z czasem krzyże zaczęto przemieszczać, wynikało to z faktu zaniku omawianego wyżej zwyczaju i wiedzy na jego temat. Często wspomniane zabytki używano jako materiał budowlany. Dzisiaj wiele krzyży możemy znaleźć w zewnętrznych ścianach kościołów czy w murach które je otaczają.

Kamienne krzyże pojawiają się także jako elementy schodów, progów czy drogowskazów.

Na terenie naszego powiatu zachowały się krzyże w Przedborowicach i Dobrosławicach. W naszej okolicy posiadaniem tego typu obiektów mogą pochwalić się również Łany, Baborów, Dzielów,

Sośnicowice czy Głogówek.

Jak pokazuje dawna łacińska maksyma „ubi lex, ibi poena” zawsze należy liczyć się z konsekwencjami łamania prawa, gdyż „dura lex, sed lex” jak mawiali starożytni Rzymianie.

Przedborowice

Marciszów

Glinno

Grzegorzowice

Śmiałowice

Fot. Krzyże z terenów Polski (Przełęcz Kowarska, Glinno, Marciszów, Śmiałowice) i okolic Kędzierzyna-Koźła (Przedborowice, Grzegorzowice).

Źródło zdjęć: Google Maps, Wikipedia Commons